

УДК 340.115

DOI: 10.33098/2078-6670.2023.15.27.1.30-38

## ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРАВОВОЇ НАУКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Гуменюк Тетяна Іванівна,

доктор історичних наук, професор, професор кафедри права та публічного  
управління ЗВО «Університет Короля Данила»,

вул. Є.коновальця 35, м. Івано-Франківськ, Україна, 76018

e-mail: tetjana.humeniuk@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0724-189X>

**Мета.** Метою роботи є висвітлення особливостей функціонування правової науки та наукової діяльності в умовах воєнного стану. **Методика.** В основу дослідження покладено аналітичний метод, який застосовано для діагностики проблем та генерації гіпотез, що дозволяють їх вирішити. Було включено критичне мислення і оцінку фактів і інформації, пов'язаних з проведенням дослідженням. Системно-функціональний метод було використано для вивчення завдань вищої юридичної освіти, змін в системі законодавства в умовах війни. Метод узагальнення використаний для систематизації та інтерпретації результатів, які були отримані у ході дослідження. **Результати.** В процесі дослідження визнано, що наукові дослідження у сфері права мають бути сфокусовані на потребах нашої держави в умовах воєнного стану. У таких умовах вища юридична освіта не може бути пасивною, а повинна істотно і динамічно впливати на навколишнє середовище, формуючи цивілізоване демократичне правове поле. У цьому полягає її позитивна роль і просвітницька місія. З огляду на це нині абсолютно чітко повинна бути окреслена модель фахівця-юриста, яка відповідатиме вимогам до професіоналів-юристів майбутнього, і модель їх підготовки. **Наукова новизна.** В процесі дослідження встановлено, що серед першочергових питань правового розвитку в умовах війни слід насамперед назвати проблеми належного правового забезпечення національної безпеки, тобто стану захищеності людини і громадянина, духовних і матеріальних цінностей суспільства від злочинних та інших протиправних посягань, надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, соціальних конфліктів усередині суспільства, ризик виникнення яких суттєво зростає в умовах війни. В умовах воєнного стану більшість елементів верховенства права зазнають негативного впливу у вигляді відповідних обмежень, необхідність яких має об'єктивний характер внаслідок потреби запобігання глобальним загрозам незалежності та територіальної цілісності держави, відсічі збройної агресії, забезпечення національної безпеки, а також реальним та потенційним загрозам правам і свободам людини. При цьому в контексті верховенства права зазначені обмеження, по-перше, не повинні стосуватися абсолютних (природних) прав і свобод людини, а по-друге, повинні мати належне обґрунтування характер та відповідати заявленій меті введення воєнного стану. **Практична значимість.** Результати дослідження може бути використано для методології наукових досліджень.

**Ключові слова:** правова наука, воєнний стан, зміна парадигми українського права, наука конституційного права, захист прав людини, збройна агресія рф, національна безпека держави.

---

**Tetjana Humeniuk**

Doctor of Historical Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Law  
and Public Administration at the King Danylo University,

35 Konoval'tsja St., Ivano-Frankivsk, Ukraine, 76018

e-mail: tetjana.humeniuk@gmail.com

## FEATURES OF THE TRANSFORMATION OF LEGAL THEORY UNDER MARTIAL LAW

**Purpose.** The aim of this work is to discuss the features of the functioning of legal theory and scientific activities under martial law. **Methodology.** The research is based on the analytical method, which is used to diagnose problems and generate hypotheses for their solutions. The methodology also includes critical thinking and evaluation of facts and data related to the research. The systemic and functional method was used to research the objectives of law degree education, changes in the legislation system in the conditions of war. The generalization method was used to systematize and interpret the results obtained during the research. **Results.** The study has

provided the acknowledgement that scientific research in the field of law should be focused on the needs of our state under martial law. In such conditions, law degree education cannot be passive, but rather must significantly and dynamically influence the environment by forming a civilized democratic legal field. This is its positive role and educational mission. In view of this, the model of a legal specialist, who will meet the requirements for future legal professionals, as well as the model of their training should be clearly outlined. **Scientific novelty.** In the process of research, it was established that one of the priority issues of legal development in the conditions of war includes the problems of proper legal provision of national security, i.e. the state of security of man and the citizen as well as spiritual and material values of society from criminal and other illegal intrusions, emergency situations of natural and man-made nature, social conflicts within society, the risk of which increases significantly in the conditions of war. Under martial law, most elements of the rule of law are negatively affected in the form of relevant restrictions, the necessity of which is objective in nature due to the need to prevent global threats to the independence and territorial integrity of the state; to repel armed aggression; to ensure national security; to fight against real and potential threats to the rights and human freedoms. At the same time, in the context of the rule of law, the specified restrictions, firstly, should not relate to absolute (natural) human rights and freedoms, and secondly, they should be properly justified and correspond to the stated purpose of introducing martial law. **Practical significance.** The results of the research can be used for the methodology of scientific research.

**Key words:** legal theory, martial law, change in the paradigm of Ukrainian law, science of constitutional law, protection of human rights, armed aggression of the Russian Federation, national security of the state.

**Постановка проблеми.** Метою функціонування та розвитку правової науки є вироблення знань та їх організація у відповідну систему, а також створення способів та засобів розв'язання проблем, що виникають у ході функціонування та розвитку правових явищ, зокрема і юридичної практики [1, с. 23]. Ми підтримуємо думку про те, що для юридичної науки важливо усвідомити, що в умовах формування глобального простору, наскрізних макроекономічних і правових регуляторів, національний розвиток по-перше, все більшою мірою визначається відповідними зовнішніми детермінантами (економічними, правовими, політичними, культурними); по-друге, процеси глобалізації загострюють економічну конкуренцію, яка прямо й опосередковано впливає, ускладнює й загострює політичне, правове, культурне, інформаційне суперництво, спричиняє конфлікти й протистояння між різними країнами та їх правовими системами; по-третє, ланцюги детермінації в правовому розвитку з однолінійних трансформуються в дволінійні зі зворотнім зв'язком та багато ланцюгові, причинні мережі; по-четверте, формування інформаційного суспільства в умовах глобалізації стрімко поширює «інформаційну причинність» у правовій системі та взаємодії правових систем (національних, міждержавних, міжнародної [2, с. 18]. Орієнтація на право Європейського Союзу та норми міжнародного права стає істотним чинником розвитку законодавства інших країн, у тому числі й України. З огляду на це, демократичні зміни потребують гармонійного розвитку економічної, політичної та правової систем. Тому актуальними постали проблеми перебудови існуючої системи підготовки юристів, озброєних сучасними знаннями, культурою, високим рівнем громадянської та соціальної свідомості. Відповідно до основних принципів ООН щодо суспільної ролі й місця правника визначено, що юрист – це відкрита та доступна для клієнта особа, яка на засадах здобутої кваліфікації та дотримання високих стандартів моральності та професійної етики здійснює свою діяльність із захисту прав та законних інтересів клієнта з урахуванням публічного порядку держави. Звідси основними завданнями вищої юридичної освіти є надання належної професійної кваліфікації (знання правового порядку держави та уміння застосовувати законодавство при вирішенні справ) у поєднанні з вихованням професійних ідеалів та поваги до морального обов'язку, прав та свобод людини, а також постійне підвищення професійних навичок юристів, підвищення гарантованості індивідуальних та колективних прав людини відповідно до Рекомендацій Ради Європи щодо свободи здійснення юридичної професії [3, с. 6].

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Актуальні питання функціонування української правової науки під час війни, необхідності інтеграції української науки до Європейського дослідницького простору в контексті освітянської діяльності досліджують Ю. Баулін, В. Тацій, Н. Корчак, А. Бутенко, О. Рогач, Д. Белов, О. Скрипнюк, Л. Тимофеева та ряд інших науковців.

**Постановка завдання.** З урахуванням існуючої проблеми, а також ступеня її дослідження метою даної статті виступають питання функціонування правової науки в умовах воєнного стану.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Триваюча збройна агресія рф проти України та сучасний стан справ між Україною та росією надають підстави констатувати (з позиції міжнародного права) наявність стану війни між рф та Україною. Проте держава-агресорка – рф не визнає факт вторгнення на територію України та широкомасштабні бойові дії як акти проголошення і ведення війни та називає їх «спеціальною військовою операцією» в Україні. Така «тактика» рф дуже просто пояснюється, оскільки застосування терміна «війна» вимагає формального її оголошення (відповідно до ст. 1 III Гаазької Конвенції про відкриття воєнних дій від 18 жовтня 1907 р.). Це, своєю чергою, зумовлює відповідні міжнародно-правові наслідки та, зокрема, притягнення до міжнародно-правової відповідальності (ст. 5 визначення агресії, яке прийняте Генеральною Асамблеєю ООН 14 грудня 1974 р.). Однак відповідно до ст. 2 Женевських конвенцій 1949 р. збройний конфлікт між двома державами визнається міжнародним правом, навіть якщо одна зі сторін заперечує наявність стану війни [4, с. 13]. Від початку війни значна частина вчених вимушено залишила місця постійного перебування, аби знайти безпечні умови для життя. Ворог зруйнував та пошкодив наукові установи, заклади освіти, обладнання, що також має вплив на подальші результати наукової діяльності. Попри складнощі, українські вчені активно захищають науковий фронт: проводять необхідні дослідження, працюють над розробками у сфері оборони, займаються волонтерством. Зі свого боку МОН припинило співпрацю у сфері науки та технологій із країною-агресором та профільними державними органами країн, які підтримали збройну агресію рф проти України. Також припинено відносини та розірвані всі угоди в науково-технічній сфері. Наука у воєнний час зосереджується на головному – інноваційному і технологічному розвитку для здобуття перемоги та відновлення України. Тому увага наукової спільноти прикута до викликів, з якими зіштовхується наука у воєнний час, а нашими основними завданнями є підвищення поінформованості громадськості про роль науки та інновацій для підтримки економіки під час воєнного стану, заохочення національної солідарності, зокрема бізнесу, в інтересах спільного використання наукових досягнень різними стейкхолдерами, актуалізація потреб використання досягнень науки для відновлення та розвитку економіки України, створення умов та інструментів для налагодження наукової комунікації у межах України та за її межами, об'єднання всіх наукових досліджень та розробок, які були створені у воєнний період (масштабувати та створити єдиним ресурсом як засіб популяризації науки у складний період) [5].

В умовах війни застосовується захист прав людини, особливості якого надають підстави визначити цей захист як виключний, адже він застосовується у зв'язку з воєнним станом. Так, в умовах війни в Україні було прийнято ряд нормативно-правових актів, якими зміцнюються гарантії прав, свобод та законних інтересів людини та громадянина, зокрема у сфері соціального захисту, надання соціальної, правової та ін. допомоги тощо (наприклад, це закони України: «Про внесення змін до деяких законів України щодо

надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях» від 14 квітня 2022 р.; «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування сфер зайнятості та загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття під час дії воєнного стану» від 21 квітня 2022 р.; «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України» від 1 квітня 2022 р., «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення допоміжними засобами реабілітації осіб, постраждалих внаслідок військової агресії Російської Федерації проти України» від 1 квітня 2022 р.; «Про внесення змін до частини першої статті 14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» щодо розширення переліку осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу» від 3 травня 2022 р. та ін.) [4, с. 18]. Серед першочергових питань правового розвитку в умовах війни слід насамперед назвати проблеми належного правового забезпечення національної безпеки, тобто стану захищеності людини і громадянина, духовних і матеріальних цінностей суспільства від злочинних та інших протиправних посягань, надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, соціальних конфліктів усередині суспільства, ризик виникнення яких суттєво зростає в умовах війни. Слід відзначити, що в Україні станом на сьогодні є чинною Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 14.09.2020 року № 392/2020. Пунктом 4 цього документа встановлено, що Стратегія національної безпеки України ґрунтується на таких основних засадах: 1) стримування – розвиток оборонних і безпекових спроможностей для унеможливлення збройної агресії проти України; 2) стійкість – здатність суспільства та держави швидко адаптуватися до змін безпекового середовища й підтримувати стале функціонування, зокрема шляхом мінімізації зовнішніх і внутрішніх уразливостей; 3) взаємодія – розвиток стратегічних відносин із ключовими іноземними партнерами, насамперед з Європейським Союзом і НАТО та їх державами-членами, Сполученими Штатами Америки, прагматичне співробітництво з іншими державами та міжнародними організаціями на основі національних інтересів України. Практичне втілення цих засад в Українській державі та суспільстві як у мирний, так і у воєнний час, безумовно, потребує здійснення насамперед масштабної правотворчої роботи на законодавчому та підзаконному рівнях. При цьому саме в умовах війни та післявоєнної відбудови держави реалізація наведених вище засад Стратегії національної безпеки України суттєво впливає на зміст здійснюваних правом основних функцій, зокрема, регулятивно-охоронної, ідеологічно-виховної та компенсаційно-відновлювальної складових загальної системи функцій права [6, с. 305].

Сучасна юридична наука повинна, по-перше, стати фундаментом правотворчості та правозастосування з точки зору наукового обґрунтування доцільності та ефективності, вивчення та узагальнення, по-друге, забезпечити системність, збалансованість та внутрішню узгодженість законодавства. Заполітизованість, відсутність нових юридичних парадигм, орієнтація лише на модернізацію законодавства, недооцінка потенціалу категорії праворозумінням для вирішення практичних завдань соціальних перетворень та усвідомлення реалій юридичної дійсності, зростаючі тенденції до правового нігілізму та правового ідеалізму, низькі інноваційний потенціал та методологічна основа наукових досліджень, поширеність псевдонауковості тощо вказують на слабкі місця сучасної юридичної науки. Це ті виклики та водночас загрози, подолання яких потребує перегляду світоглядної бази наукових досліджень та розробка і прийняття на державному рівні науково-обґрунтованої концепції власної розбудови [7, с. 222].

Сучасне право та його галузі, як дві площини – ординарна та спеціальна – частково перехрещуються, а частково – конфліктують, вони практично не пристосовані і не можуть адекватно реагувати на нові загрози державі, як громадянам нашої країни так і суспільству в цілому, виходять з джерел, які взагалі не розглядають або не відносять до потенційних об'єктів правового регулювання, або не знають, як це можна регулювати. Це загрози від воєн (в тому числі й гібридних). Отже, цілісне бачення конституціоналізму, покликаного розуміти й пояснювати науку конституційного права, виходячи з певних концептуальних основоположень, що, в свою чергу, наближаються до ряду базових установок та відрізняються довготривалістю свого впливу – нагальна потреба самої науки конституційного права, відповідь на її прагнення пізнати природу своєї діяльності, а через це і себе [8, с. 137]. Встановлено, з початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України спостерігаємо нові вектори розвитку сучасної парадигми конституціоналізму: – ліберальна доктрина, яка зіграла настільки значиму роль у гуманістичних орієнтаціях держав, потребує сьогодні значного коректування з врахуванням нового підходу до поняття «національна безпека»; – назріла необхідність суттєво скорегувати парадигму і розглядати забезпечення національної безпеки держави не тільки як характеристику захисту від загроз, а і як урегульовані правом суспільні відносини, що відображають стан та розвиток об'єктів національної безпеки; – напрямком сучасної парадигми конституціоналізму слід передбачити й оптимізацію структури органів забезпечення національної безпеки шляхом: реформування структурних ланок цих органів відповідно до чіткого визначення завдань та функцій усіх органів та їх структурних підрозділів; усунення дублювання та паралелізму в діяльності окремих органів, а також залучення працівників до виконання не властивих їм функцій; визначення оптимальної та обґрунтованої штатної чисельності служб і підрозділів кожного органу; захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру; – необхідно перейти від практики ситуативного реагування на несподівані загрози й небезпеки до комплексної, довгострокової і науково обґрунтованої державної політики в сфері національної безпеки з максимальним використанням прогностичних оцінок; – парадигма сучасного конституціоналізму повинна бути спрямована на перегляд структури, ролі та місця міжнародних утворень у системі забезпечення національної безпеки, що хоча за своєю природою спрямовані на забезпечення безпеки, проте на практиці виявилися нездатними реалізувати цю функцію [8, с. 136].

В умовах складних викликів сьогодення, особливо воєнного стану, та з часом післявоєнного відновлення суспільства та держави підвищується роль і місце судової влади в забезпеченні функціонування держави та громадянського суспільства. Зокрема, реальністю має стати інститут мирових суддів, яких обирають жителі – члени територіальних громад на відповідний строк. Гарантування прав людини має забезпечуватися незалежним судом присяжних. Має з'явитися новий порядок формування корпусу професіональних суддів на конкурсних засадах із залученням системи кваліфікаційних комісій. Прокуратура як невід'ємний складник інституту судівництва має здійснювати основну функцію – представляти публічні інтереси в суді. Суттєвих функціональних та інституційних змін має зазнати й конституційна юстиція. Конституційний Суд має стати повноцінним органом контрольної влади [9, с. 331].

В умовах глобальних воєнних загроз і трансформації злочинності в період воєнного стану важливу роль має бути відведено використанню сучасних криміналістичних знань по вирішенню важливих завдань, що постають перед органами правопорядку. Засоби

криміналістики мають ефективно відповідати сучасним викликам та загрозам, успішно протидіяти злочинності, пов'язаною з військовою агресією РФ проти України в страшних реаліях сьогодення. Одним із найбільш перспективних напрямів забезпечення протидії таких кримінальним правопорушенням, на наш погляд, сьогодні набуває їх належне криміналістичне забезпечення, яке набуває комплексного характеру та повинно охоплювати техніко-криміналістичний, тактикоорганізаційний і методико-криміналістичний напрями пошуків. У даному випадку можна говорити про військово-польову криміналістику як новий науковий напрямок у криміналістичній доктрині. У напрямку техніко-криміналістичного забезпечення необхідно активізувати наукові розробки щодо створення та впровадження інноваційних криміналістичних продуктів, спрямованих на оптимізацію боротьби із злочинністю. До таких інноваційних продуктів можна віднести нові розроблені або прилаштовані до завдань і потреб протидії злочинності новітні техніко-криміналістичні засоби, сучасні інформаційні технології, електронні бази знань, методи фіксації, аналізу, оцінки та збору доказової інформації. До таких потреб можуть застосовуватися сучасні ідентифікаційні біометричні системи за ознаками людини (системи електронної ідентифікації людини за біометричними ознаками – відбитками рук пальців, ознаками зовнішності, малюнку райдужної оболонки ока, ДНК, ознаками ходи, почерку. Перспективи розвитку техніко-криміналістичного забезпечення пов'язані, як із подальшим удосконаленням існуючих криміналістичних засобів та створенням інноваційних засобів і технологій, так і з пристосуванням сучасних досягнень науки та техніки у сфері боротьби із злочинністю, а також позитивного зарубіжного досвіду. Актуальними нині постають можливості використання безпілотних літальних апаратів, систем спостереження та відеоконтролю, електронний контроль за пересуванням осіб у просторі та повітрі, ідентифікаційні системи розпізнавання за обличчями осіб тощо. Відтак, значно має активізуватися робота по застосуванню штучного інтелекту для забезпечення розглядуваних видів діяльності та вирішення практичних та вирішення практичних завдань, як у правозастосовній сфері, так і у боротьбі із сучасною злочинністю в умовах війни. Перспективними напрямками дослідження тактико-криміналістичного забезпечення має стати розроблення криміналістичних рекомендацій в умовах війни [10, с. 44].

У сучасних умовах найбільш актуальними напрямами подальшого розвитку криміналістики та судової експертизи є впровадження новітніх технічних засобів і методів виявлення, фіксації та використання доказів у кримінальному провадженні; вдосконалення тактики проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій; методики розслідування нових видів кримінальних правопорушень і т.п. Зокрема, у галузі криміналістичної техніки найперспективнішими видаються такі напрями, як криміналістичний ДНК-аналіз, ІТ криміналістика, криміналістичне дослідження нових матеріалів, речовин і виробів (в т.ч. наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів), судова балістика та судова вибухотехніка, криміналістичне дослідження зовнішності особи (ідентифікація осіб за їх фото та відеозображенням), фоноскопія, поліграфологія та ін. [11, с. 26]. В умовах воєнного стану більшість елементів верховенства права зазнають негативного впливу у вигляді відповідних обмежень, необхідність яких має об'єктивний характер внаслідок потреби запобігання глобальним загрозам незалежності та територіальної цілісності держави, відсічі збройної агресії, забезпечення національної безпеки, а також реальним та потенційним загрозам правам і свободам людини. При цьому в контексті верховенства права зазначені обмеження, по перше, не повинні стосуватися абсолютних (природних)

прав і свобод людини, а по-друге, повинні мати належне обґрунтування характер та відповідати заявленій меті введення воєнного стану. В умовах воєнного стану найбільших змін зазнають такі елементи верховенства права як: 1) дотримання принципу законності та демократичності, що виражається в певному перерозподілі владних повноважень, створенні тимчасових органів – військових адміністрацій тощо; 2) прозорий доступ до політичної влади через вільні та чесні вибори (право голосу), оскільки однією з гарантій законності в цей період виступає заборона проведення останніх; 3) правовий характер влади, що проявляється в дискреційних повноваженнях відповідних органів державної влади; 4) повага до прав людини, яка зберігає своє значення стосовно фундаментальних прав і свобод людини з можливістю обмеження певних прав на основі переваги публічного інтересу над приватним. В той же час необхідно визнати, що попри всі виклики в цих надзвичайних умовах саме верховенство права здатне забезпечити необхідний баланс публічного та приватного інтересів, стійкість системи державного управління, належний судовий захист, права і свободи людини [12, с. 72].

**Висновки.** Весь науковий пошук, наукові дослідження у сфері права мають бути сфокусовані на потребах нашої держави в умовах воєнного стану. Держава, з урахуванням ситуації на фронті, докладає максимум зусиль для вирішення проблем освітнього процесу. Так, був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану» від 15.03.2022 р. № 2126-IX згідно якого здобувачам освіти, працівникам закладів освіти, установ освіти, наукових установ, у тому числі тим, які в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану в Україні чи окремих її місцевостях, оголошених у встановленому порядку (особливий період) були вимушені змінити місце проживання (перебування), залишити робоче місце, місце навчання, незалежно від місця їх проживання (перебування) на час особливого періоду, серед всього іншого, гарантується: збереження місця роботи, середнього заробітку, здійснення виплати стипендії та інших виплат, передбачених законом; місце проживання (пансіон, гуртожиток тощо) та забезпечення харчуванням (у разі потреби) та ін. У таких умовах вища юридична освіта не може бути пасивною, а повинна істотно і динамічно впливати на навколишнє середовище, формуючи цивілізоване демократичне правове поле. У цьому полягає її позитивна роль і просвітницька місія. З огляду на це нині абсолютно чітко повинна бути окреслена модель фахівця-юриста, яка відповідатиме вимогам до професіоналів-юристів майбутнього, і модель їх підготовки. Задача науковця та вченого аналізувати ситуацію, яка склалася з точки зору науки, з точки зору права, пропонувати шляхи вирішення цієї ситуації, висвітлювати ці проблеми світу, активно приймати участь у наукових заходах. Деякі з цих викликів лише загострилися у зв'язку з війною, але існували раніше. Зокрема питання наукової діяльності потребує системного вирішення.

#### **Список використаних джерел**

1. Луць Л. Сучасна українська правова наука: деякі проблеми та перспективи. *Історико-правовий часопис*. 2016. № 2. С. 20-27.
2. Козюбра М. Праворозуміння: поняття, типи та рівні. *Право України*. 2010. № 4. С. 10-22.
3. Бошицький Ю. Л., Чернецька О. В. Поглиблення наукових досліджень сучасного права: вимога часу та засіб оптимізації юридичної освіти в Київському університеті права НАН України. *Часопис Київського університету права*. 2015/1. С. 4-7.

4. Скрипнюк О.В. Конституційно-правовий механізм реалізації та захисту прав і свобод людини в умовах війни: світовий досвід та Україна. *Правова держава*. 2022. Вип. 33. С. 11-20.
5. Наука під час війни: МОН провів онлайн-конференцію до Дня науки. URL: <https://nupp.edu.ua/news/nauka-pid-chas-viyni-mon-proviv-onlayn-konferentsiyu-do-dnya-nauki.html>
6. Сунегін С.О. Право в умовах війни: функціональний вимір. *Альманах права*. 2022. Вип. 13. С. 304-317.
7. Корчак Н.М. Юридична наука в умовах сучасних викликів і загроз. *Юридичний вісник*. 2020. № 2 (55) С. 218-223.
8. Рогач О.Я., Белов Д.М. Зміна сучасної парадигми українського права в умовах військової агресії з боку РФ. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2022. Вип. 70. С. 136-140.
9. Батанова Н.М. Правова реформа в Україні: концептуальні проблеми та стратегічні напрями її забезпечення. *Правова держава*. 2022. Вип. 33. С. 325-333.
10. Шевчук В.М. Перезавантаження криміналістики в умовах війни: проблеми, завдання, перспективи. Проблематика документального оформлення, визначення шкоди та відшкодування збитків, завданих Україні та її громадянам внаслідок збройної агресії Російської Федерації : тези наук.-практ. конф. (м. Харків, 22 червня 2022 р.). Харків : НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2022. С. 40-47.
11. Бурдін М. Ю. Актуальні питання криміналістики та судової експертології. Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану: тези доп. Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 листоп. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2022. С. 26-28. URL: <https://zenodo.org/record/7339681#.Y-X3wHZBxPY>
12. Стаднік І.В., Буравська А.А. Верховенство права в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №9. С. 69-73.

### **References**

1. Luts, L. (2016). Suchasna ukrainska pravova nauka: deiaki problemy ta perspektyvy [Modern Ukrainian law theory: some problems and prospects]. *Istoryko-pravovyi chasopys*, 2, 20-27. (in Ukrainian)
2. Koziubra, M. (2010). Pravorozuminnia: poniattia, typy ta rivni [Legal understanding: concepts, types, and levels]. *Pravo Ukrainy*, 4, 10-22. (in Ukrainian)
3. Boshytskyi, Yu. L., Chernetska, O. V. (2015). Pohlyblennia naukovykh doslidzhen suchasnoho prava: vymoha chasu ta zasib optymizatsii yurydychnoi osvity v Kyivskomu universyteti prava NAN Ukrainy [Deepening the scientific research of modern law: dictates of the time and a means of optimizing legal education at the Kyiv University of Law of the National Academy of Sciences of Ukraine]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, 1, 4-7. (in Ukrainian)
4. Skrypniuk, O.V. (2022). Konstytutsiino-pravovyi mekhanizm realizatsii ta zakhystu prav i svobod liudyny v umovakh viiny: svitovi dosvid ta Ukraina [The constitutional and legal mechanism of implementation and protection of human rights and freedoms in the conditions of war: global experience and Ukraine]. *Pravova derzhava*, 33, 11-20. (in Ukrainian)
5. *Nauka pid chas viiny: MON proviv onlain-konferentsiiu do Dnia nauky* [Science during the war: the Ministry of Education and Science held an online conference dedicated to the

Science Day]. Retrieved from: <https://nupp.edu.ua/news/nauka-pid-chas-viyni-mon-proviv-onlayn-konferentsiyu-do-dnya-nauki.html> (in Ukrainian)

6. Suniehin, S.O. (2022). Pravo v umovakh viiny: funktsionalnyi vymir [Law in the conditions of war: functional dimension]. *Almanakh prava*, 13, 304-317. (in Ukrainian)

7. Korchak, N.M. (2020). Yurydychna nauka v umovakh suchasnykh vyklykiv i zahroz [Legal theory in the conditions of modern challenges and threats]. *Yurydychnyi visnyk*, 2(55), 218-223. (in Ukrainian)

8. Rohach, O.Ya., Bielov, D.M. (2022). Zmina suchasnoi paradyhmy ukrainskoho prava v umovakh viiskovoi ahresii z boku RF [Changing the modern paradigm of Ukrainian law in the conditions of military aggression by the Russian Federation]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu, Serii Pravo*, 70, 136-140. (in Ukrainian)

9. Batanova, N.M. (2022). Pravova reforma v Ukraini: kontseptualni problemy ta stratehichni napriamy yii zabezpechennia [Legal reform in Ukraine: conceptual problems and strategic directions of its implementation]. *Pravova derzhava*, 33, 325-333. (in Ukrainian)

10. Shevchuk, V.M. (2022). Perezavantazhennia kryminalistyky v umovakh viiny: problemy, zavdannia, perspektyvy [Resetting criminology in the conditions of war: problems, tasks, prospects]. *Problematyka dokumentalnoho oformlennia, vyznachennia shkody ta vidshkoduvannia zbytkiv, zavdanykh Ukraini ta yii hromadianam vnaslidok zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii: Tezy naukovo-praktychnoi konferentsii* (pp. 40-47). Kharkiv: NIuU imeni Yaroslava Mudroho. (in Ukrainian)

11. Burdin, M. Yu. (2022) Aktualni pytannia kryminalistyky ta sudovoi ekspertolohii [Current issues of criminology and forensic expertise]. *Suchasni tendentsii rozvytku kryminalistyky ta kryminalnoho protsesu v umovakh voiennoho stanu: Tezy dopovidei Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (pp. 26-28). Kharkiv: KhNUVS. Retrieved from: <https://zenodo.org/record/7339681#.Y-X3wHZBxPY> (in Ukrainian)

12. Stadnik, I.V., Buravska, A.A. (2022). Verkhovenstvo prava v umovakh voiennoho stanu [The rule of law under martial law]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 9, 69-73. (in Ukrainian)

*Стаття: надійшла до редакції 20.02.2023*  
*прийнята до друку 07.03.2023*  
*The article: is received 20.02.2023*  
*is accepted 07.03.2023*

**Бібліографія:** Гуменюк Т. І. Особливості трансформації правової науки в умовах воєнного стану. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право*. Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2023. Вип. 15 (27). Т. 1. С. 30-38. DOI: 10.33098/2078-6670.2023.15.27.1.30-38.

